

Tasarımda Özgünlük Kavramı: Grafik Tasarım Ürünleri Üzerine Bir İnceleme

Concept Of Differential In Design: An Examination In Graphic Design Products

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü GEZER

Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarım Bölümü, İSTANBUL/TÜRKİYE

ÖZET

Bu çalışmada; dünyanın oluşumundan bugüne kadar varlığını kaybetmeden, yaşamımızın bir parçası haline gelen sanat ve tasarımın modernizm ile beraber dünyadaki gelişmelere ayak uydurarak büyük bir hızla kendini değiştirmesi ve sonsuz dönüşümün izlediği yolun tarihsel gelişimi özetlenmiştir. Endüstrileşmeden sonra modern sanatın doğduğu Batı toplumunda, on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşen teknolojik gelişmelerde, fotoğraf makinesinin bulunuşu ve sinemanın ortaya çıkışı ile yeni akımlar da ortaya çıkmıştır. Bakıldığı zaman geleneksel ve yerel sanat motiflerinde, canlı renklerin, çizginin, non-figüratif oluşumların hakim olduğu Doğu kültürü, Batı resim sanat anlayışına esin kaynağı olmuştur. Önemli sanat akımlarının birbirleriyle etkileşimi ve bu etkileşimin sanatçılar tarafından nasıl ele alındığı, eserlerine nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Bu çalışmada, gelişen ve değişen dünyaya ayak uyduran, bu gelişmelere öncülük eden grafik tasarım mesleğinin, günümüz grafik tasarım ürünlerine esin kaynağı olan işler temel alınarak bu işlerdeki “özgünlük” kavramı incelenmiştir. Günümüzde yapılan tasarım örneklerinde, sanat ve tasarım ilişkisinin, özgünlük ve özgürlük kavramlarının bir tasarım nesnesine dönüşmesi sürecindeki etkilerinin irdelenmesi çalışmanın temel amacıdır.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Modernizm, Postmodernizm, Özgünlük, Özgürlük

ABSTRACT

In this study; the historical development of the way that art and design, which has become part of our life without losing its existence from the formation of the world until today, has changed itself at a rapid pace and followed the infinite transformation by keeping up with the developments in the world together with modernism. In the western society where modern art was born after industrialization, new trends emerged in the technological developments of the nineteenth century, with the invention of the photograph machine and the emergence of cinema. Eastern culture, where vivid colors, lines, non-figurative formations dominate traditional and local artistic patterns, has inspired Western painting art. It has been researched how important art movements interact with each other and how this interaction is handled and reflected by the artists.

In this work, the concept of "originality" in these works has been examined based on works which are the source of inspiration for contemporary graphic design products of the graphic design profession which pioneers these developments and adapts to the developing and changing world. In today's design examples, the main purpose of the study is to examine the effects of art and design exchange, the concepts of originality and freedom into a design object.

Keywords: Graphic Design, Modernism, Postmodernism, Originality, Freedom

1. GİRİŞ

Özgünlük kavramının sanat tarihindeki yerine bakıldığında, sanatın bütün alanlarında kapladığı çok önemli yeri farkederiz. Bunun yanında tasarım dünyasında ise; “tasarım aynı zamanda ihtiyaçlara karşılık gelmelidir” kuralından hareketle peki tasarımda özgünlük ne demektir, nereye kadar mümkündür soruları ister istemez kendini göstermektedir. Tasarım tarihini bu gözle incelediğimizde ve günümüzde yapılan çalışmalara baktığımızda bu önemli konu hakkında bizlere yol gösterecek saptamaları bulmak mümkündür.

2. TASARIMDA ÖZGÜNLÜK KAVRAMI

Tarih boyunca teknolojik devrimlerin insanoğlunun üzerinde büyük rol oynadığı bilinmektedir. On dokuzuncu yüzyıl ile başlayan sanayi devrimi ile bulunan buhar makineleri ile, o zamana kadar

kullanılan insan ve hayvan gücüne dayalı organik enerji yerine inorganik enerji kullanılmaya başlanmış, bu da insanlık tarihinde yeni bir çığır açmıştır.

Teknik ve endüstri, yirminci yüzyılı belirleyen başlıca kategorilerdir. İnsanın dünyaya bakışını tamamen değiştirir. İnsan teknoloji ile gelen yeni değerlere göre varlık kazanan toplumsal yapıya yani kapitalist sisteme ayak uydurma çabası içerisine girer (Tunalı, 2012:30). Sanayi devrimi sonrası oluşan toplum, toplumu oluşturan sınıfları parçalamıştır. Kentlerde oluşan bu toplumsal sınıflar, insanların kendi içlerinde halledemediği gerçeklerden oluşmaktadır. Bu dönemde teknoloji, belirleyici bir rol oynamaktadır. Buna bağlı olarak bilim ve teknolojinin hızla gelişmesine rağmen sosyo-kültürel yapı, yüzyıllardır insanı belirlemiş olan “insan özünü” bilimsel, etik ve estetik değerler sistemini yitirmektedir. Bu durum insanı, topluma ve yeni değerler sistemine karşı yabancılaştırmaktadır.

Makinenin yaşamdaki etkisi hızla artmış ve sanat da bundan nasibini almıştır. Gutenberg’den bu yana sanata teknolojik değişimler, yeni olgular ve uygulamalar girmektedir. Bununla birlikte insan kendi yarattığı makinenin bir parçası olmaktadır. Ve “özünü” ondan almaktadır. Dönemin içinde bulunan “yabancılaşma” kavramı benimsenmiştir. Batılı sanatçılar arasında yaygınlaşan modernizm ve postmodernizm anlayışı sanatçıları “özgünlük” arayışı içerisine sürüklemiştir. Geçmişte savunulan “less is more” ilkesi yerini birçok tasarım öğesi ile doldurmaktadır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde her alanda yaşanan gelişmeler sanat alanında gelenekle bağların kopması ve özgürleşmenin ön plana çıkması biçiminde yansımaktadır (Şaylan, 2009: 92). Bu durumu, Nazım, Marinetti gibi sanatçılar çabuk benimsemişler ve makineleşerek sorunsuz bir yaşama devam edeceklerini savunmuşlardır. Öte yandan Şarlo “Modern Zamanlar” yapıtında aksini savunarak, makineleşmenin insanlar üzerindeki yabancılaşma etkisini güzel bir şekilde göstermiştir.

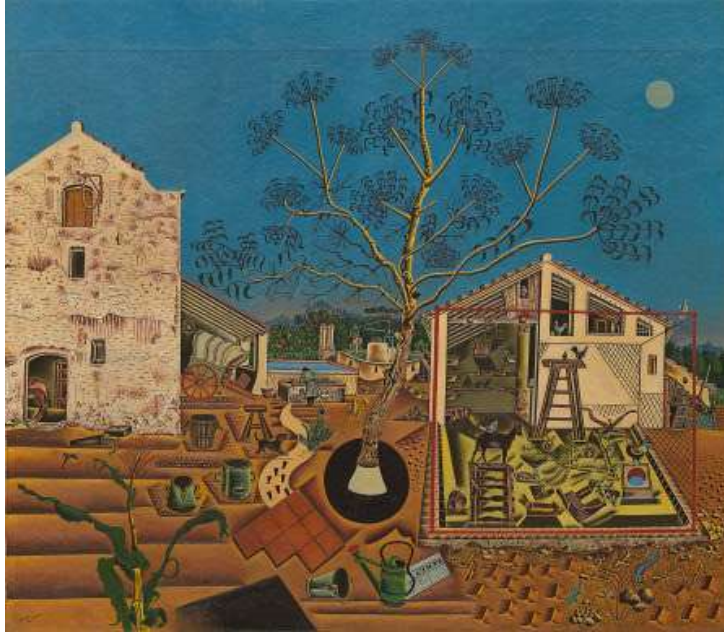
Milletlerin, bireylerin, kültürlerin benlik tanımlarındaki eksiklik ve istikrarsızlık son 20 yılın sanatını çeşitli bir hale getirdi (Fineberg, 2014: 465). Bilgisayar teknolojisinin ilerlemesi nefes kesici bir hal aldı. Televizyon, sinema gibi medya araçlarındaki sanal gerçeklikler dikkatleri güzel bir şekilde dağıtmayı hedef aldı ve bizleri farkında olmadan ailelerimize, arkadaşlarımıza, komşularımıza ve kendimize daha az zaman ayıran bireyler haline getirdi.

3. GRAFİK TASARIMDA ÖZGÜNLÜK

3.1. Sanayi Devrimi Sonrası Tasarım Ürünlerinde Özgünlük

Sanayi toplumu, bireyi makineleşen sürecin esas parçalarından biri haline getirir. İnsan, yaşamının her alanını bir rutine sığdırır. Buna bağlı olarak nasıl eğleneceği, nasıl yemek yiyeceği, nasıl tüketeceğini belirlemek zorundadır. Bu durum, insan özgürlüğünün mekanikleşmesine bir örnektir (Şaylan, 2009: 103). İnsan bu yeni dünyada başka sanatçılarla sürekli yarış içindedir. Kendini yenilemek ve ortaya özgün tasarımlar çıkarmak ve bunların sürekliliğini sağlamak zorundadır. Bu durumda, ilk olarak tasarımda “özgünlük ve özgürlük” ele alınmalıdır.

Örneğin İspanyol sanatçı Miro, “Çiftlik” eserinde kendi algıladığı biçimde İspanya hakkında herşeyi resmin içinde sunar. Bu durum sanatçının içinde yaşadığı koşullarla uyum içindedir. Sanayi toplumuyla birlikte, kültür ve onu oluşturan bütün parçalar metalaşır. Sanatçı yaptığı işlerde özgün olabilme ya da olamama durumu ile karşı karşıyadır.

Resim: 2.1.JoanMiro, Çiftlik, 1921-1922

Miro'nun yaptığı işlerdeki çocuksu çizgilerinden ve figürlerinden Doğu sanatından etkilendiği anlaşılmaktadır. Eserlerindeki soyut ve figüratif işler onun sanatının özgünlüğü olmuştur. Miro çizgi gücünden faydalanarak yeni bir espas ve sonsuz boşlukta, çizgilerin devinimi ve koyulukların en aza indirgenmiş hali ile eserler vermiştir (Atan, 2014).

Tasarımda özgünlükte de aynı şeyleri savunmak mümkündür. Bir bireyin modayı takip etmesi veya evinin eşyalarını değiştirmesi olarak ele alınan özgürlük kavramı aslında bir yanılgıdır (Barnard, 2010: 191). Modern kapitalizm tarafından beslendiği düşünülen özgür ve tüketici birey, ekonominin onlara sağlamış olduğu her şeyi satın alan “aldatılmışlar” olarak nitelendirilmektedir. Aynı üründen milyonlarca üretilirken insanların onu alan “aldatılmışlar” kavramından soyutlanmadıkları ve aynılaştan bireyler olduğu kaçınılmazdır. Bu durum günümüzde, tiyatro, moda, resim, araba, mimari, sinema ve bunlar gibi birçok alana yansımaktadır.

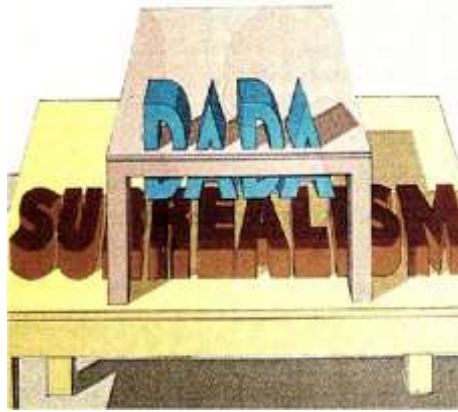
20. yüzyılın sanat hareketleri olan, Kübizmin mekan anlayışı, Sürrealizmin kendi ortamından soyutlama, farklı elemanları bir araya getirme yöntemi, Expresyonizm ve Fauvizmin saf renk kullanımları ve Pop Artın kitle iletişim nesnelere Grafik tasarım alanını da etkilemiştir.

1950'lerde fotoğraf malzemelerinde sağlanan ilerlemeler, gerçeğe yakın bir görüntü elde etmeyi sağlayarak fotoğrafın kullanım alanını genişletti. O dönemde sanatçıların bir çoğu resim ve heykele odaklanarak fotoğrafı bir kenara bırakmıştır. Aaron, Siskind, Weegee gibi sanatçılar fotoğrafın sanat dünyasının önemli bir ifade aracı olduğunu kabul ettirmek için yeni konular belirlemişler ve yüzyılın ilk önemli yapıtlarını yaratmışlardır. Bunlardan biri arabasına polis telsizi yerleştirerek oluşturduğu “Weegee: Cinayet benim işimdir” kişisel sergisidir. Sanatçı bireylerin yaşadığı sıradan olayları şekillendirmeyi amaç edinmiştir.

Resim: 2.2.Cinayet Fotoğrafi (Weegee)

1960'larda Glaser, sözcükleri nesne olarak ele almıştır ve böylelikle kendi özgün tasarım işlerini sunmuştur. Mesela afişin birinde bir masanın üzerinde majiskül dizgi üzerinde yazılmış Sürrealizm yapısının üzerinde yer alan daha küçük bir masanın üzerinde Dada sözcüğü masayı delip çıkacak gibi dik boyutta yazılmıştır.

Resim: 2.3.Dada (MiltonGlaser)

Bu görsel anlatımda Glaser, Dada'nın Sürrealizmden etkilenen bir hareket olduğunu onun küllerinden doğduğunu anlatmaktadır (Bektaş, 1992:187).

1960'ların sonlarında dünyada birçok ülkede grafik tasarım alanında ulusal özelliklerin ortadan kalktığı, İsviçre'nin yalın geometrik biçimleri ile Amerika'nın sınırsız özgürlük anlayışının bir araya geldiği yeni bir tutum ortaya çıkmıştır. Dünyada son hızlı iletişim ağı ortamında, Uzakdoğu, Asya ve Ortadoğu'da meydana gelen bir olayın direkt Avrupa'yı etkilemesi gibi kavramsal değişikliklere de yol açabilecek etkenler hızla yaygınlaşmıştır..

3.2. 70'ler ve Sonrası Grafik Tasarımda Özgünlük

1970'lerde kurulan Grapus grubunun amacı, ortak bir imza altında sosyal, politik ve kültürel bir imaj yaratmaktı. 1970'lerde bütün sanat dallarını kapsayan modernizm sanat anlayışına karşı eskiye

yönelerek yeni anlatımlar yaratma amacı taşımaktadır. Bu eğitim grafik tasarımı özgür ve dışavurumcu bir çağı başlatmıştır (Bektaş, 1992: 230).

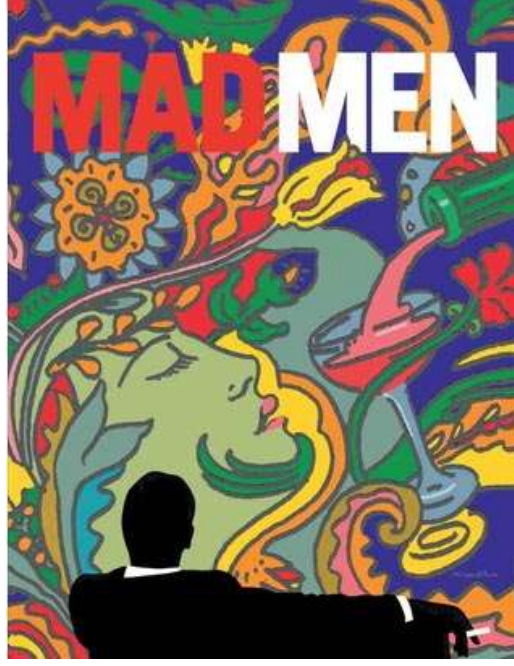
Geçmişte savunulan “less is more” (az ve öz) ilkesinin aksine, 1980’lerde fotoğraf, fotomontaj, tipografi ve birçok popüler kültür öğesinin tasarımlarda kullanılması eski dönem felsefesini geride bırakmıştır. Bu konudaki en belirgin değişikliklerden biri tipografi alanında gerçekleşmiştir. Bu alanda kendini geliştiren isimlerden biri olan Weingart o zamana kadar alışlagelmiş tipografi tasarımlarının uygulanış şeklini reddetmiş, görselleri sıklıkla kullanarak İsviçre tasarım kurallarını yıkmayı amaç edinmiştir. O dönemde, metal dizgiden foto dizgiye geçiş sırasında, kendi hazırladığı espas algısını geliştirerek, espaslı yazıyı yeniden canlandırmıştır.

Resim:2.4. Wolfgang Weingart, Aylık Tipografi Dergisi Kapak Tasarımı, 1976

İsviçre’de bu dönem grafik ile tipografi alanındaki ayırım ortadan kalkmış ve grafik tasarım kavramı altında birleşen, tutarlılık, süreklilik ve eşitlik gibi ilkelerin sahip olduğu bir şekle dönüşmüştür (Becer, 2010: 266, 267).

80’li yıllarda Milton Glaser gibi sanatçılar geçmiş, işlerinde kendi yaratıcı unsurlarını kullanarak yansıtılmışlardır. Sanatçılar o dönemin geçmiş parçalarını alıp, kuralları kırarak yeni ve özgürlükçü denemeler gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda, sanatçılar tipografi, illüstrasyon gibi yardımcı malzemeleri birinci planda kullanmıştır.

Resim: 2.5. Mad Man AMC

Öte yandan tasarımı tıpkı bir dil olarak gören ve kullanan Brody, kitap, dergi, basın ilanı ve tipografi alanında yaptığı tasarımlarda bir devrim yaratmıştır.

Resim:2.6. "The Modern Jazz"

Brody burada, The Face dergisindeki "The Modern Jazz" isimli yazısı için hazırladığı başlıkta harflerin yapısını bozarak daha etkili bir biçim yaratırken aynı zamanda sözcüklerin okunaklılığı bozulmadan bir grafik bütünlük oluşturmuştur.

Dadacılık ve Konrükktivizmi anlamaya ve değerlendirmeye çalıştığını savunan Brody, işlerinde dinamizmi savunmuş ve gelenekselliğe karşı çıkmıştır (Becer, 2010: 281).

Doksanların sonlarında sanat dünyası daha küresel hale gelirken video, afiş tasarımı gibi tasarım öğelerinde özgün yerel tasarımlar keşfedildi. İranlı Shirin Neshat'ın bu dönem işleri bunlara birer örnektir.

Resim: 2.7. Shirin Neshat, İsyankar Sessizlik (Rebellious Silence)

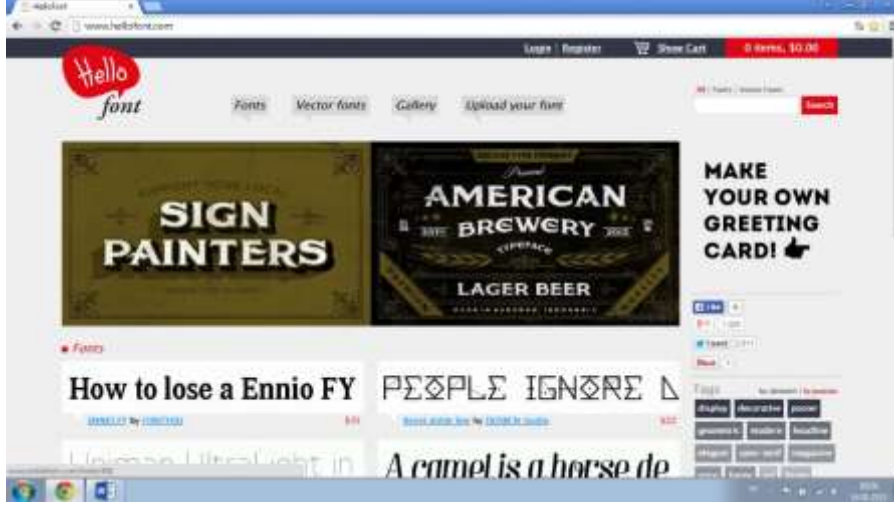
Afiş, logo, yazı, illüstrasyon, animasyon, enstalasyon grafiği, ara yüz tasarımları, web tasarımı ve daha birçok tasarım dalı günümüzde özgünlük sorunu ile karşı karşıya gelmiştir. Tasarım kuralları çerçevesinde hareket edildiği sürece sıradanlıktan kurtulup, tasarımcı özgün bir şekilde kendini işi ile ifade eder.

3.3. Web Tasarımında Özgünlük

Diğer tasarım disiplinlerinde olduğu gibi bu alana ait özel yanlar da vardır. Bunları; ekran çözünürlüğü, ek renk modelleri, görüntü sıkıştırma gibi sıralayabiliriz. Web sayfası nitelik bakımından biçimsel farklılık gösterse de temel tasarım açısından ortak ilkelere sahiptir. Bu ilkeler, yalınlık, tutarlılık, açıklık, denge, görsel hiyerarşi, vurgu, ritim, oran, orantı, uyum, bütünlüktür (Keş,2009,s.27).

Web tasarımlarında kullanılan layout, Keş'e göre, "Görsel elemanların birbiriyle iletişiminin sağlanacağı şekilde vurguya göre organize edilmeleridir. İçeriğik başarılı bir biçimde desteklenirse izleyi iletiyi daha kolay algılar" (Keş, 2009, s.77).

Layout dergi, kitap gibi basılı ürünlerin yanı sıra web sayfalarında da tasarıma "kimlik kazandırmakta, okuyucuya aradığını kolay bulabilmesini, içerik değişse de temel yerleşim değişmeyerek görsel bütünlük sağlamaktadır" (Şeker, 2004, s.4) .

Resim:2.7.Hello font sitesi layout örneği (Helleofont,2015)

Layout oluştururken tasarımda gösel algıyı kolaylaştıran ve güçlendiren, yakınlık, gruplama, benzerlik, süreklilik, bütünlük, devamlılık, hizalama gibi ilkeler göz ardı edilmemeli ve amaca uygun bir şekilde yerleştirilmelidir. Bunların dışında tasarım içinde kullanılan resim boyutları, kullanılan yazı karakteri ve boyutları, hareketli resimler de görsel algıyı kolaylaştıran etkenlerdendir.

“Web tasarımının belli özgün kısıtlamları içinde kaybolmak çok kolaydır. Her tasarımı güçlendirecek belli konseptler kolayca atlanabilir. Bu tarz konseptleri yorumlayabilmek için biraz geri çekilip alanın tarihine göz atmalıyız, mesleğimizin doğrularını ancak o zaman bulabiliriz” (Grafik Tasarım Dergisi, 2012, s.48, 84).

SONUÇ

Bu çalışmada özgün yapıtları ile çağımıza örnek olan bazı tasarımcılar ve sanatçıların eserleri dönemlerine ve amaçlarına göre değerlendirilmiştir.

Modernizm dünyayı standartlaştırmayı amaç edinirken buna tepki olarak ortaya çıkan post modernizm, sanat ve tasarımı, geleneksel ve çağdaş gibi birbirine karşıt formları bir araya getirerek birçok alanda yeni sonuçlar üretir.

Modernleşme ile birlikte, üretimin endüstriyel özellikler kazanması ve pazarda yerini alması ve tüketici kitlesini genişletmeyi amaç edinen şirketlerin çoğalması, kapitalizmin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum küreselleşmeye de sebep olmuştur. Bununla birlikte büyüyen şirketlerin küresel pazarda yerini alması, ürünlerin tanıtımında asıl rolü üstlenen grafik tasarımın da bunlardan nasibini almasını sağlamıştır.

Küresel markaların aynılaşan ürünlerini daha hızlı tüketmeyi ve tükettirmeyi amaç edinen medya, insanları ortaya çıkan ürünlerde “özgünlük” arayışı içine sürüklemektedir. Aynılaşan işler arasında “yaratıcı ve özgün” olanlar her zaman yol gösterici olmuş ve gelecek kuşaklara ışık tutmuştur.

KAYNAKÇA

- AKAY Ali, 2005, **Postmodernizm**, L&M Yayınları, İstanbul
- BARNARD Malcolm, 2010, **Sanat Tasarım ve Görsel Kültür**, Çev: Güliz Korkmaz, Ütopya Yayınları, Ankara
- BECER Emre, 2014, **Ambalaj Tasarımı**, Dost Yayınevi, Ankara,
- BECER Emre, 2005 (4. Baskı) **İletişim ve Grafik Tasarım**, Dost Yayınevi, Ankara
- BECER Emre, 2010, (2. Baskı) **Modern Sanat ve Yeni Tipografi**, Dost Yayınevi, Ankara
- BEKTAŞ Dilek, 1992, **Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- BERGER John, 2003 (9. Basım) **Görme Biçimleri**, Türkçesi: Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul
- ÇELLEK Tülay, SAĞOCAK Mehtap, 2014, **Temel Tasarım Sürecince Yaratıcılık**, Grafik Kitaplığı, İstanbul
- BURKE Peter, 2009, **Tarihin Görgü Tanıkları**, Kitap Yayınevi, İstanbul
- FINEBERG Jonathan, 2014, **1940' tan Günümüze Sanat Varlık Stratejileri**, Çeviri: Simber Atay-Eskier, Göral Erinç Yılmaz, Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir
- GMK, “**Grafik Tasarım Hakkında Öğrendiğiniz Bütün Kuralları Unutun**”, Yazılar, Mart, 1988, Sayı: 5, İstanbul
- GMK, “**Sanat ve Tasarımda Geçmişe Yönelme Sorunu**”, Yazılar, Nisan, 1988, Sayı:6, İstanbul
- Grafik Tasarım Dergisi, Grafik Tasarım Yayıncılık, 2012, Sayı: 48, İstanbul
- KEŞ Yusuf, 2009, **Elektronik Yayıncılık ve Web Tasarımı**, Hiperlink Yayınları, Haziran, İstanbul
- MCLUHAN Marshall, 2014, **Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu**, Çev: Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- ÖZTUNA Yakup, 2007, **Görsel İletişimde Temel Tasarım**, Tibyan Yayınları, İstanbul
- RAWLİNSON Geoffrey, 1995, **Yaratıcı Düşüme ve Beyin Fırtınası**, Rota Yayınları, İstanbul
- SARIKAVAK Namık Kemal, 2014, **Kaligrafik Ve Tipografik Deneysel Tasarımlar**, Grafik Kitaplığı, İstanbul
- SEYLAN ALİ, 2005, **Temel Tasarım**, Dağdelen Basın Yayın, Samsun
- SÖZEN Metin, TANYELİ Uğur, 1996, **Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul
- TUNALI İsmail, 2014, **Tasarım Felsefesi Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı**, Yem Yayın, İstanbul
- UÇAR Tevfik Fikret, 2004, **Görsel İletişim ve Grafik Tasarım**, İnkilap Yayınevi, İstanbul
- ŞAYLAN G, 2009, **Postmodernizm**, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul

<http://www.hellofont.com/>, (Eriřim tarihi: 14.01.2015)

<http://www.ahmetatan.com/?p=1>(Eriřim tarihi: 03.01.2015)

<http://signsjournal.org/shirin-neshat/>(Eriřim tarihi: 13.01.2015)

http://www.typography3.com/wp-content/uploads/2013/09/023_NevilleBrodyWork1.jpg

(Eriřim tarihi: 14.01.2015)

<http://www.miltonglaser.com/the-work/1034/mad-men-amc-mad-men-amc/>(Eriřim tarihi: 14.01.2015)

<http://www.museum-gestaltung.ch/en/exhibitions/review/2014/weingart-typography/>(Eriřim tarihi: 13.01.2015)

<http://www.polano.eu/poisonorg/web/lezioni/23/2305.htm> (Eriřim tarihi: 13.01.3015)

<http://playtusu.com/haber/detay/2461/arthur-weegee-fellig-cinayet-fotografcisi> (Eriřim tarihi: 14.01.2015)

http://en.wikipedia.org/wiki/The_Farm_%28Mir%C3%B3%29 (Eriřim tarihi: 14.01.2015)